

دانش خانواده و جمعیت

منطبق با سرفصل‌های نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
(معاونت امور اساتید قم)

مؤلف:

سیف الله گلجانی مقدم

سرشناسه : گلچانی مقدم ، سیف الله ، ۱۳۴۶
 عنوان و نام پدیدآور : دانش خانواده و جمعیت منطبق با سرفصل های نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاه ها
 مشخصات نشر : تهران : کتاب آوا ، ۱۳۹۳
 مشخصات ظاهری : ۲۴۰ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰ ۳۴۶ ۱۰۱-۷
 وضعیت فهرست نویسی : فبای مختصر
 یادداشت : این مدرک در آدرس <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۶۷۲۰۷۴

دانش خانواده و جمعیت

XX
 انتشارات کتاب آوا

مؤلف	سیف الله گلچانی مقدم
ناشر	کتاب آوا
صفحه آرایی و طرح جلد	میم گرافیک
لیتوگرافی	باران مهر
چاپ و صحافی	آوا
نوبت چاپ	اول ۱۳۹۳
شمارگان	۱۰۰۰ نسخه
قیمت	۱۰۰۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۱۰۱ ۷

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن بست حقیقت، پلاک ۴، طبقه ۲، واحد ۴
 شماره های تماس: ۶۶۹۷۴۶۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۶۴۰۷۹۹۳ | دورنگار: ۶۶۴۶۱۱۵۸

www.avabook.com avabook_kazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد اسلامی، جنب دادگستری
 تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

کتابه حقوق این اثر برای مؤلف محفوظ است.
 هرگونه کپی برداری و تهیه جزوه از متن کتاب، استفاده از طرح روی جلد و عنوان کتاب حرام است
 و متخلفان طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند

فهرست مطالب

فصل اول: انسان و خانواده	۲۱
انسان شناسی دینی	۲۲
۱. ابعاد وجود انسان	۲۲
۲. ویژگی های انسان	۲۳
کرامت ذاتی	۲۳
اختیارمند بودن انسان	۲۴
نیاز به شریعت الهی	۲۶
۳. نیازهای انسان	۲۷
استنتاج	۲۸
کارکرد و اهداف ازدواج و تشکیل خانواده (پیامدهای آن)	۲۹
۱- پیامدهای فردی	۲۹
آرامش روانی	۲۹
ارضای نیاز جنسی	۳۱
رشد تکامل فردی	۳۱
۲- پیامدهای اجتماعی	۳۲
استنتاج	۳۴

فصل دوم: مبانی روان شناختی اصول و معیارهای همسانی و کفویت در زوجیت انتخاب

همسر	۳۵
ملاک های گزینش همسر	۳۵
۱- ملاک های جسمانی	۳۶
۲- ملاک های روان شناختی	۳۷
۱-۲- سنجیده گوئی و کنترل زبان	۳۸
۲-۲- کنترل احساس ها و هیجان ها	۳۸
۳-۲- میانه روی	۳۸
۴-۲- دوراندیشی و آینده نگری	۳۸

۳۸	۵-۲ انتقاد پذیری
۳۹	۶-۲ قدرت تشخیص و تجزیه و تحلیل
۳۹	۷-۲ استقلال فکری
۳۹	۸-۲ حسن خلق
۳۹	۳- ملاک‌های اقتصادی
۴۰	۴- ملاک‌های اعتقادی
۴۱	۵- ملاک‌های فرهنگی
۴۱	کفویت و همسانی همسر
۴۲	۱- همسانی اعتقادی
۴۲	۲- همسانی فرهنگی
۴۳	مهارت‌های رفتاری
۴۵	اولویت معیارها
۴۶	۱- معیارهای مشترک دختران و پسران
۴۷	۲- معیارهای اختصاصی
۴۷	مردان
۴۷	زنان
۴۸	استنتاج
۴۹	همسانی و کفویت در سلامت و پاکی نفس
۴۹	همسانی و کفویت در قابلیت تن پوشی متقابل روانی و نفسانی
۵۰	زدودن سردی‌ها
۵۰	پوشاندن عیب‌ها و پنهان داشتن کاستی‌ها
۵۰	محرم راز بودن
۵۰	آرام جان بودن
۵۱	متناسب بودن و تجلی نماد کفویت
۵۱	همسانی و کفویت در همدلی و ابراز محبت و نوازشگری متقابل
۵۱	محبت

فصل سوم: تسهیل ازدواج در رویارویی با موانع مختلف

۵۳	مبحث یکم: موانع و راهکارهای برطرف کردن آن‌ها
۵۳	۱- اشتغال به تحصیل
۵۴	۲- سطح تحصیلات
۵۴	۳- مسائل اقتصادی
۵۵	۴- خدمت سربازی

۵۵	۵- طلاق پدر و مادر
۵۶	۶- اعتیاد والدین یا سوء سابقه آنان
۵۶	۷- سن ازدواج
۵۷	نکاتی درباره ازدواج با تفاوت سنی معکوس
۵۷	۸- بیماری والدین
۵۷	۹- سخت گیری در معیارهای ظاهری
۵۸	۱۰- باورهای اشتباه
۵۹	تأکید بر ازدواج خواهر بزرگتر
۵۹	۱۱- اختلاف نظرهای سیاسی
۶۰	۱۲- تفاوت فرهنگی
۶۰	۱۳- ازدواج با فرزند تک سرپرست
۶۰	۱۴- مخالفت والدین
۶۱	۱۵- سراغ نداشتن فرد مناسب
۶۱	۱۶- ازدواج فامیلی
۶۱	۱۷- ازدواج با سرپرست خانواده
۶۲	۱۸- معلولیت
۶۲	۱۹- تعداد جمعیت اعضای خانواده
۶۳	مبحث دوم: مراسم ازدواج
۶۳	آشنایی قبل از ازدواج
۶۳	دوستی با هدف ازدواج
۶۵	اهداف آشنایی از طریق دوستی
۶۶	۱- آسیب های آشنایی از طریق دوستی
۶۷	۲- آشنایی از طریق غیر دوستی و بدون واسطه
۶۸	۳- آشنایی با واسطه
۶۹	مراسم خواستگاری
۶۹	۱- موانع جلسه خواستگاری
۷۰	۲- جلسه خواستگاری
۷۱	۳- مراسم عقد
۷۴	۳- دوران نامزدی (عقد)
۷۶	مراسم عروسی
۷۶	استنتاج

فصل چهارم: اصول و مبانی الگوی اسلامی خانواده ۷۹

عنوان اول: تبیین خانواده.....	۷۹
وظایف و کارکردهای اساسی خانواده.....	۸۱
عنوان دوم: اصول و مبانی الگوی اسلامی خانواده.....	۸۲
۱- اصول ناظر بر روابط اعضای خانواده.....	۸۲
عنوان سوم: اصول ناظر به ماهیت جمعی خانواده.....	۸۴
الف) اصل قداست.....	۸۴
ب) اصل وحدت.....	۸۵
پ) اصل مراعات حریم خصوصی.....	۸۶
ت) اصل رعایت مصالح کودک.....	۸۶
ج) اصل حمایت.....	۸۶
عنوان چهارم: حقوق اختصاصی مرد در خانواده.....	۸۷
۱- توجه به حضور خداوند در زندگی.....	۸۹
۲- شناخت معصومین (ع) و عمل به سیره آنان.....	۹۰
۳- شناخت ردائل و فضائل اخلاقی.....	۹۱
مبحث اول: حقوق و مسئولیت‌های مالی مردان در خانواده (حقوق اختصاصی زن).....	۹۲
۱- حق همبستری.....	۹۲
۲- نفقه.....	۹۳
الف. نفقه زوجه.....	۹۳
نفقه اقارب.....	۹۴
مبحث دوم: حقوق و مسئولیت‌های مالی زوجین در خانواده.....	۹۷
۱- حسن معاشرت.....	۹۷
الف. اسکان مشترک.....	۹۷
ب. روابط جنسی متعارف.....	۹۷
پ. خوش رفتاری.....	۹۸
۲- تحکیم خانواده و مشارکت در امور آن.....	۹۸
۱-۲ همکاری در امور خانواده.....	۹۸
۲-۲ عدم شکایت از همسر.....	۹۹
۳-۲ وفا داری همسران.....	۹۹
۴-۲ گذشت از خطای همسر.....	۱۰۰
۳- حضانت و تربیت فرزندان.....	۱۰۱
استنتاج.....	۱۰۲

۱۰۵.....	فصل پنجم: استحکام و تعالی خانواده
۱۰۷.....	عوامل استحکام خانواده
۱۰۷.....	۱- عوامل اعتقادی و دین داری
۱۰۷.....	الف: تقدس پیوند زناشویی
۱۰۸.....	ب- مثبت اندیش
۱۱۰.....	پ- قناعت
۱۱۱.....	ت. جمع گرایی در خانواده
۱۱۳.....	ج. باورهای دینی
۱۱۵.....	۲- عوامل عاطفی
۱۱۸.....	۳- ارتباط کلامی مناسب
۱۲۰.....	۴- عوامل رفتاری
۱۲۰.....	الف- خلوت با همسر
۱۲۱.....	ب: ارضای صحیح نیازهای جنسی
۱۲۴.....	ج- توجه به احکام الهی
۱۲۵.....	مهارت کسب درآمد و مدیریت مصرف
۱۲۵.....	۱- کسب درآمد
۱۲۵.....	الف- مسائل مربوط به اشتغال مردان
۱۲۵.....	ب- مسائل مربوط به اشتغال زنان
۱۲۶.....	۲- مدیریت مصرف
۱۲۷.....	تقویت کارکردهای خانواده
۱۲۸.....	۱- رعایت حدود مرزها در خانواده
۱۲۸.....	۲- تأمین نیازهای عاطفی همسران و فرزندان و والدین
۱۲۹.....	۳- فرزندآوری
۱۳۰.....	۴- تقویت نقش تربیتی خانواده
۱۳۱.....	نقش اعضای خانواده
۱۳۹.....	فصل ششم: ایمن سازی خانواده
۱۴۰.....	مقدمه
۱۴۰.....	عنوان اول: عوامل بروز مشکلات در خانواده
۱۴۱.....	۱- ضعف باورها و رفتارهای دینی
۱۴۱.....	راهکار
۱۴۳.....	۲- اثر پذیری از شبکه ها
۱۴۳.....	عنوان دوم: عوامل تضعیف خانواده

- ۱- عوامل شناختی ۱۴۳
- الف: فقدان اطلاعات مورد نیاز ۱۴۳
- ب: انحرافات شناختی ۱۴۴
- ۲- اولویت حقوق نسبت به تکالیف ۱۴۴
- اعتقاد به خرافات ۱۴۵
- ۳- ضعف سواد رسانه‌ای ۱۴۵
- ۴- بدگمانی و سوء ظن ۱۴۶
- عنوان سوم: عوامل رفتاری ۱۴۷
- ۱- خود برتر بینی ۱۴۷
- ۲- ارتباط کلامی نامناسب ۱۴۸
- ۳- عدم ارضای نیازهای جنسی ۱۴۸
- ۴- برنامه اقتصاد نامناسب ۱۴۹
- ۵- اعتیاد ۱۴۹
- عنوان چهارم: آسیب‌ها و مشکلات ارتباط با خویشاوندان ۱۵۰
- مشکل‌های بیرونی و مؤثر در خانواده ۱۵۲
- ۱- عدم حضور در خانه ۱۵۲
- ۲- رابطه افراطی با دوستان ۱۵۲
- عنوان پنجم: ایمن سازی خانواده از آسیب‌ها و راه‌های آن ۱۵۳
- ۱- آموزش همسران ۱۵۳
- ۲- ارزیابی مستمر روابط خانوادگی ۱۵۴
- ۳- پرهیز از بدگمانی و سوء ظن ۱۵۵
- ۴- مواجهه صحیح با عیوب همسر ۱۵۶
- ۵- مدیریت خشم و غضب ۱۵۸
- ۶- کسب مهارت حل مسئله ۱۵۹
- عنوان ششم: فروپاشی خانواده ۱۶۱
- ۱- فسخ نکاح ۱۶۱
- ۲- طلاق ۱۶۳
- ۳- عوامل طلاق ۱۶۵
- عوامل جهانی طلاق ۱۶۵
- علل طلاق در ایران ۱۶۶
- عنوان هفتم: پیامدهای طلاق ۱۶۷
- ۱- پیامدهای فردی - خانوادگی ۱۶۷

۱۶۷	الف: مشکلات همسران
۱۶۸	ب: مشکلات فرزندان
۱۶۹	۲- پیامدهای اجتماعی
۱۶۹	عنوان هشتم: راهکارهای کاهش طلاق
۱۶۹	۱- راهکارهای قبل از طلاق
۱۷۰	۲- هنگام وقوع طلاق
۱۷۱	۳- پس از طلاق
۱۷۱	۴- لزوم حضور در مراکز مشاوره
۱۷۱	۵- توجه به مشکلات فرزندان
۱۷۲	۶- توجه به پیامدهای اعتقادی طلاق
۱۷۲	۷- ایجاد زمینه آشتی مجدد
۱۷۲	تدابیر آسیب پذیری از طلاق
۱۷۲	۱- تقویت فضائل اخلاقی
۱۷۳	۲- پذیرش موقعیت جدید
۱۷۳	۳- تقویت پیوندهای اجتماعی
۱۷۴	۴- توجه به نیازهای فرزندان پس از طلاق
۱۷۴	۵- تقویت نقش پدر پس از طلاق
۱۷۴	۶- ازدواج مجدد
۱۷۵	استنتاج
۱۷۷	فصل هفتم: اقتصاد خانواده
۱۷۷	نقش اقتصاد در پایداری خانواده
۱۷۷	۱. ایجاد همبستگی و پیوند
۱۷۷	۲. ایجاد رفاه و آسایش
۱۷۷	مسئولیت اقتصادی در اعضای خانواده
۱۷۷	الف. وظیفه مردان
۱۸۰	ب. مدیریت اقتصاد خانواده
۱۸۱	ب. مهریه همسر
۱۸۳	۲. وظیفه زنان
۱۸۳	الف- قدرشناسی از تلاش اقتصادی همسر
۱۸۳	ب- مدیریت شایسته مصرف در خانواده
۱۸۳	ب- سازگاری با شغل همسر
۱۸۴	مهارت‌های رفتاری

۱۸۵	اشتغال زنان
۱۸۵	۱. دلایل اشتغال زنان
۱۸۵	۲. مسئولیت زنان در اشتغال
۱۸۷	فضایل اخلاقی در اقتصاد خانواده
۱۸۷	۱- قناعت
۱۸۷	دوره اعتدال در مصرف
۱۸۹	۳. گشاده دستی مرد برای خانواده
۱۸۹	۴. میهمان نوازی
۱۸۹	۵- پرهیز از افراط و تفریط در کار
۱۹۱	۶. پرهیز از پیروی جاهلانه در مصرف
۱۹۱	استنتاج

فصل هشتم: اهمیت و فوائد فرزند آوری

۱۹۳	۱- توسعه ارتباطات انسانی
۱۹۴	۲. طلوع امید و آرزوهای جدید
۱۹۶	۳. تداوم زندگی
۱۹۶	۴. کمال عشق
۱۹۷	۵. تأمین نیازهای روحی
۱۹۷	۶. شور و نشاط مضاعف
۱۹۸	۷. استحکام پیوند زندگی
۱۹۸	۸. پویایی خانواده
۱۹۹	۹. رشد شخصیت
۱۹۹	آسیب‌های تک فرزندی
۲۰۰	۱. آداب دوران بارداری، زایمان و نوزادی
۲۰۰	الف. قبل از بارداری
۲۰۱	ب. حین انعقاد نطفه
۲۰۱	پ. دوران بارداری
۲۰۳	ت. مرحله زایمان
۲۰۴	ج. دوران نوزادی
۲۰۵	۲. عوامل اثر گذار در تربیت فرزند
۲۰۵	وراثت
۲۰۶	۲. ساختار اجتماعی
۲۰۶	۳. محیط اجتماعی

۲۰۷	۴. نظام آموزش و پرورش.....
۲۰۷	۵. اراده خود ساز شخصیت.....
۲۰۷	۶. خانواده و نقش موثر آن.....
۲۰۸	۷. نخستین پل ارتباطی.....
۲۰۸	۸. اصل اعتدال و مدارا.....
۲۰۹	نیازهای اساسی فرزندان.....
۲۰۹	الف: امنیت.....
۲۱۰	ب. محبت.....
۲۱۰	مهارت‌های رفتاری.....
۲۱۱	پ. احترام.....
۲۱۱	مهارت‌های رفتاری.....
۲۱۱	ت. درک متقابل.....
۲۱۲	ج. زیبایی و زیبا گرایی.....
۲۱۲	ح. خود شکوفایی.....
۲۱۲	مهارت‌های رفتاری.....
۲۱۳	استنتاج.....
۲۱۵	فصل نهم: جمعیت و تنظیم خانواده.....
۲۱۵	جمعیت.....
۲۱۵	۱. تعریف جمعیت و جمعیت شناسی.....
۲۱۶	۲. دیدگاه جمعیتی.....
۲۱۶	الف. طرفداران افزایش جمعیت.....
۲۱۶	ب. مخالفان افزایش جمعیت.....
۲۱۷	پ. طرفداران جمعیت ثابت.....
۲۱۷	ت. طرفداران جمعیت متناسب.....
۲۱۹	۳. جمعیت و باروری از دیدگاه اسلام.....
۲۲۱	۴. تغییرات جمعیتی.....
۲۲۱	الف. مراحل انتقالی جمعیت در جهان و ایران.....
۲۲۳	ب. روند تحولات باروری.....
۲۲۵	۵. سیاست‌های جمعیتی.....
۲۲۶	۶. انواع سیاست‌های جمعیتی.....
۲۲۶	الف. سیاست جمعیتی مربوط به مرگ و میر.....
۲۲۶	ب. سیاست جمعیتی مربوط به باروری.....

۲۲۶	پ. سیاست‌های مهاجرتی
۲۲۶	ت. سیاست‌های حمایت از کودکان
۲۲۷	ج. سیاست‌های حمایت از سالخوردگان
۲۲۷	خ. سیاست‌های مربوط به بهبود نسل
۲۲۷	تنظیم خانواده
۲۲۷	تعریف تنظیم خانواده
۲۲۸	تاریخچه
۲۲۹	قانون تنظیم خانواده و جمعیت
۲۳۰	اهمیت و ضرورت تنظیم خانواده
۲۳۱	۱- زنان
۲۳۱	۲- کودکان
۲۳۱	۳- مردان
۲۳۱	۴- خانواده‌ها
۲۳۲	۵- ملت‌ها
۲۳۲	۶- کره زمین
۲۳۲	۱. روش‌های پیشگیری از بارداری
۲۳۶	۲. احکام فقهی درباره روش‌های پیشگیری از بارداری
۲۳۷	ناباروری
۲۳۷	بیماری‌های مقاربتی
۲۳۷	ایدز
۲۳۸	۳. تکنولوژی تولید مثل کمکی (ART)
۲۳۸	الف. باروری خارج از رحم (IVF)
۲۳۸	ب. عوارض درمان‌های ناباروری
۲۳۹	خونریزی یا عفونت
۲۳۹	وزن کم هنگام تولد
۲۳۹	نارسایی‌های مادرزادی

مقدمه

یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های جوانان، ازدواج و تشکیل خانواده‌ای صمیمی با نشاط و پایدار است. سلامت جامعه نیز وابسته به ایجاد خانواده‌های مستحکم، امیدوار و پویاست. در اصل ده قانون اساسی جمهوری اسلامی آمده است از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

بی‌گمان آسان‌سازی ازدواج و استواری خانواده با آموزش جوانان در آستانه ازدواج محقق می‌گردد. از این رو قانون تسهیل ازدواج جوانان در سال ۱۳۸۴ آموزش عالی را موظف ساخت تا «به طرح مباحث مربوط به چگونگی تشکیل خانواده، روش‌ها و آداب همسرگزینی و ازدواج آسان و شرعی بپردازد». طی این مصوبه، شورای عالی جوانان در سال ۱۳۸۶ تصویب نمود: «وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی موظف‌اند با همکاری نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری نسبت به طراحی مباحث مربوط به چگونگی تشکیل خانواده و روش‌ها و آداب همسرگزینی به منظور ازدواج پایدار در محتوای دروس آموزش عالی اقدام نمایند.»

پس از دیدگاه قرآن و شریعت و نبوت و امامت، ازدواج یک نیاز فطری و ضرورت حیات اجتماعی و بستر آرامش و رشد و شکوفایی وجود انسان است و غایت زوجیت احساس ماندگار آرامش و تجربه خوشبختی است. هر جوان فهیم و رشدیافته‌ای که قابلیت زوجیت را می‌یابد، شایسته و بایسته آنست که در اولین فرصت زوج همدل و آرامشگر و هوشمند و متعهد خود را برگزیند و ادامه حیات پر برکت خود را با همسری همدل و همدلی دل آرام با احساسی از آرامش و خوشبختی حقیقی تجربه نماید.

هرگونه تعویق عمدی و تأخیر ناصواب در زوجیت به هنگام جوانان لایق می‌تواند عواقب ناخوشایندی را به همراه داشته باشد. متأسفانه در جامعه امروز ما، علت اصلی تعویق و تأخیر در زوجیت به هنگام جوانان پیش از آن که بُعد اقتصادی داشته باشد، ریشه در باورهای فرهنگی دارد،

به سخن دیگر اصلی‌ترین مانع زوجیت مطلوب و به هنگام جوانان را می‌توان در نظام باورها، بازخوردهای خانواده و مسئولان جامعه به ویژه دست‌اندرکاران و کارگزاران فرهنگی نظام نسبت به این مهم جستجو نمود.

و همه سخن اینست که برای زوجیت دو جوان سالم، صالح، پویا، با کفایت، متعهد و مسئولیت‌پذیر به رغم کمی بضاعت آنها در امکانات مادی از هیچ کوششی نباید فروگذار بود. بدیهی است اصل زوجیت را نباید با تشکیل زود هنگام و بلافاصله زندگی مشترک به صورت مستقل و مجزا که متضمن تعهدات مالی است مترادف دانست حقیقت اینست که ازدواج به هنگام داوطلبان زوجیت از مهم‌ترین مسائل فرهنگی و اجتماعی جهان معاصر است. تلاش برای هموار کردن این فریضه، پرتوآب‌ترین عمل محسوب می‌گردد، بر همه فرهیختگان جامعه، اساتید حوزه و دانشگاه، مسئولان و کارگزاران فرهنگی - اجتماعی جامعه اسلامی ایران فرضی است که با اندیشه و تلاش مستمر، بهتر ازدواج مطلوب و پایدار جوانان بصری و هوشمند ایران اسلامی را با شعار "انتخاب دقیق"، "عروسی آسان" فراهم نمایند.